

Biblioteca ASTRA,
Corpul B

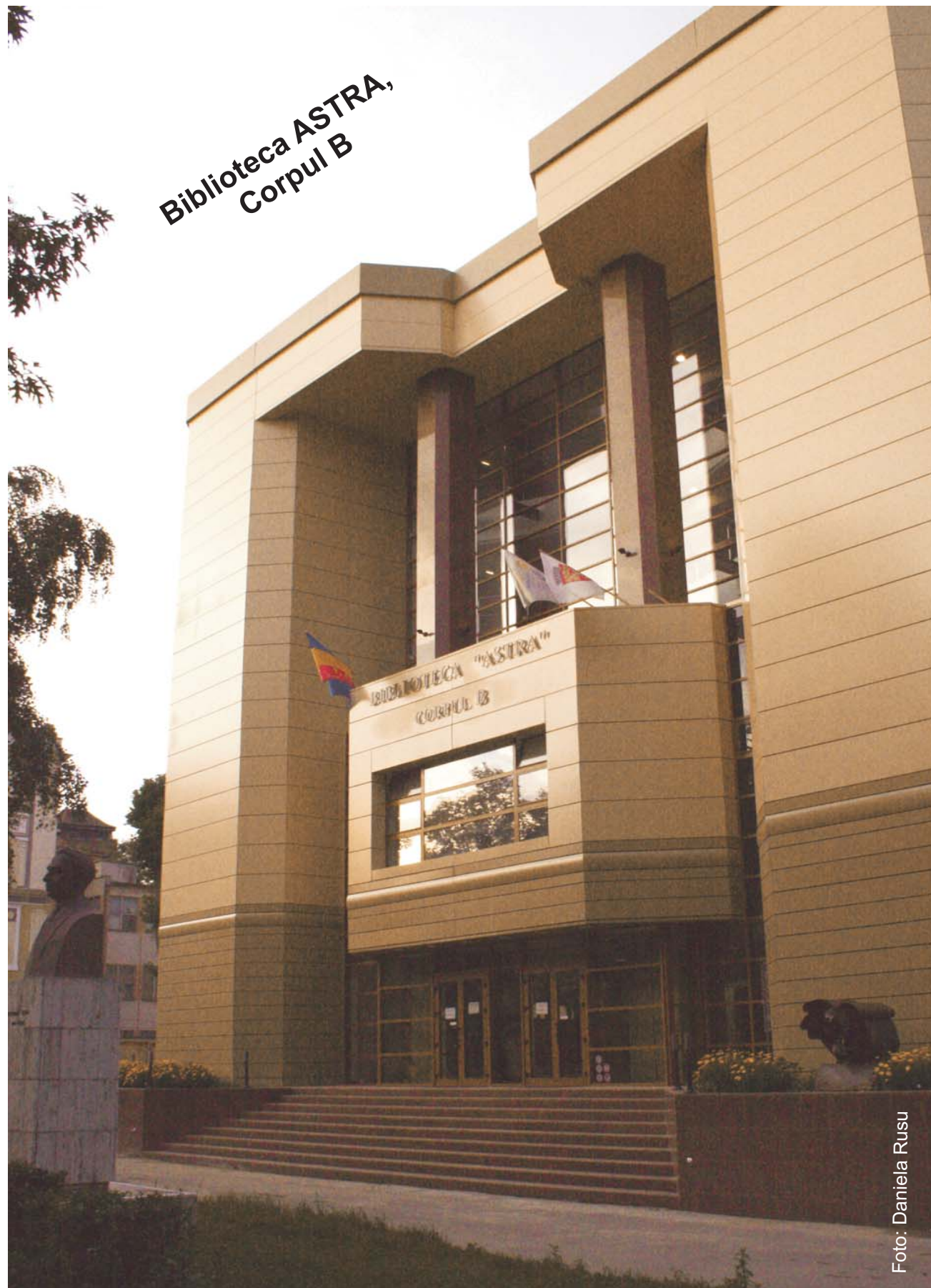
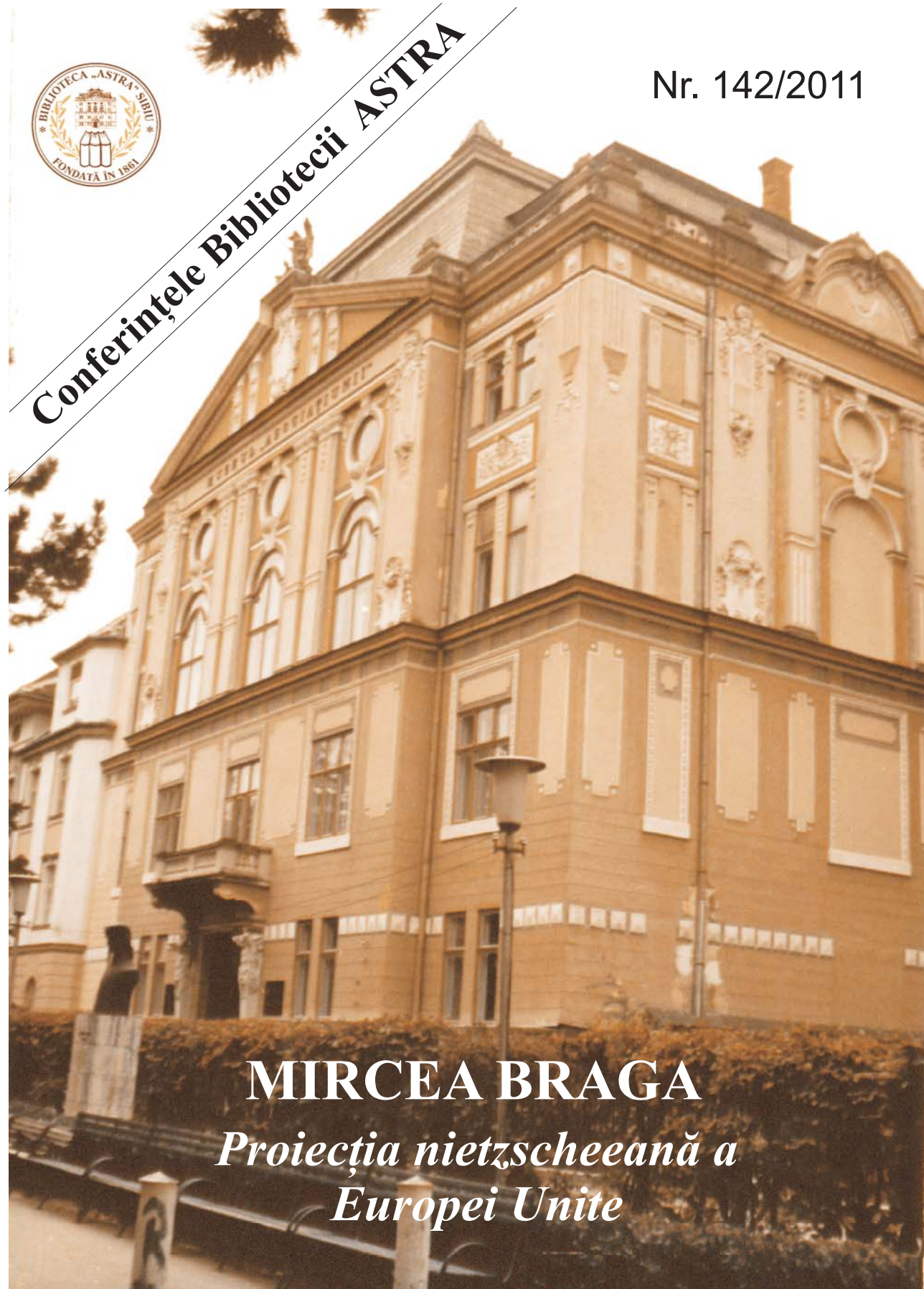

Foto: Daniela Rusu

Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nr. 142/2011

MIRCEA BRAGA
*Proiecția nietzscheeană a
Europei Unite*

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Conferințele Bibliotecii ASTRA:
MIRCEA BRAGA: *Proiecția nietzscheeană a Europei Unite*

Coordonatorul colecției: **Onuc Nemeș-Vintilă**
Tehnoredactare computerizată: Daniela **Rusu**
Grafică copertă: Daniela **Rusu**
Lucrare realizată la tipografia Bibliotecii ASTRA
Tiraj: 30 exemplare

*Versiunea în format electronic a conferinței se află la Biblioteca ASTRA,
Compartimentul Colecții Speciale*

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ ASTRA SIBIU

Str. George Barițiu, nr. 5/7
550178 Sibiu/România

Tel: +40 269 210551
Fax: +40 269 215775
Internet: www.bjastrasibiu.ro
E-mail.: bjastrasibiu@yahoo.com

ISSN: **1843 - 4754**

Mircea Braga
n. 1938

Date bio-bibliografice

Născut la Sibiu, în 27 august 1938. Absolvent, în 1960, al Facultății de Filologie din cadrul Universității “Babeș-Bolyai” din Cluj. Stabilît în urma repartiției la Baia Mare, a fost: profesor și director adjunct la Școala generală nr. 5, redactor și șeful secției culturale a ziarului regional, instructor cu probleme de artă profesionistă, director al Teatrului dramatic. Stabilît la Sibiu în anul 1970, a fost directorul Teatrului de stat, președinte al Comitetului pentru cultură al județului Sibiu, redactor la Revista “Transilvania”, președinte al Casei de Presă și Editură “Transpres” și director al Editurii “Imago”. Din 1993 – profesor universitar la Universitatea “1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, conducător de doctorat. Director al Centrului de Cercetare a Imaginarului “Speculum” din cadrul aceleiași universități.

Doctor în filologie al Universității “Babeș-Bolyai” din anul 1984, în urma susținerii tezei “V. Voiculescu. Studiu critic”.

Membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Asociației Naționale de Literatură Comparată.

A publicat 28 de volume de estetică, critică și istoriei literară, a îngrijit și prefațat 35 de ediții din opere ale unor scriitori români și străini, a participat cu studii la diferite volume colective, a semnat peste 1.500 de studii în presa din țară și străinătate.

A obținut Premiul de critică și istoriei literară al Uniunii Scriitorilor, Filiala Sibiu, pentru vol. *Istoria literară ca pretext* în anul 1982, iar în 2006 Premiul *Opera omnia*.

Volume apărute: *Spectacolul de teatru și realizatorii lui*, Baia Mare, 1970 (în colaborare cu Marius Popescu); *Sincronism și tradiție*, Cluj, Ed. Dacia, 1972; *Conjuncturi și permanențe*, Cluj, Ed. Dacia, 1976; *Destinul unor structuri literare*, Cluj, Ed. Dacia, 1979; *Istoria literară ca pretext*, Cluj, Ed. Dacia, 1982; V. Voiculescu în *orizontul tradiționalismului*, București, Ed. Minerva, 1984; *Când sensul acoperă semnul*, București, Ed. Eminescu, 1985; *Recursul la tradiție*, Cluj, Ed. Dacia, 1987; *Pe pragul criticii*, Sibiu, Ed. Transpres, 1992; *Decupaje în sens*, Sibiu, Ed. Imago, 1997; *Cultura - o utopie asumată?*, Sibiu, Ed. Imago, 2000; *Epoca marilor clasici*, serie de 8 fascicule, Sibiu, Ed. Imago, 2001; *Epoca marilor clasici*, curs universitar, Alba Iulia, Ed. Univ. "1 Dec. 1918", 2001; *Critică și poetică literară*, serie de 10 fascicule, Sibiu, Ed. Imago, 2002; *Istoria literaturii române*, curs universitar, Alba Iulia, Ed. Univ. "1 Dec. 1918", 2002; V. Voiculescu, curs universitar, Alba Iulia, Ed. Univ. "1 Dec. 1918", 2002; *Teorie și metodă*, Sibiu, Ed. Imago, 2002; *Replieri interpretative*, Sibiu, Ed. Imago, 2003; *Sociologia literaturii*, Sibiu, Ed. Imago, 2003; *Dincolo de binele și răul culturii (Fr. Nietzsche)*, vol. 1, Sibiu, Ed. Imago, 2006; *Incursiuni în imaginar. Comentarii și interpretări* (în colaborare cu Gabriela Chiciudean), Sibiu, Ed. Imago, 2007; *Ideologia "Junimii"* (coordonare și studiu introductiv; în colaborare cu G. Chiciudean și A. M. Gherman), București, Ed. Academiei Române, 2007, *Incursiuni în imaginar*, vol. 2 (în colaborare cu Gabriela Chiciudean), Sibiu, Ed. Imago, 2008 V. Voiculescu – *măștile căutării de sine*, București, Ed. Academiei Române, 2008 *Incursiuni în imaginar*, vol. 3 – *Imaginarul religios în literatură*, Sibiu, Ed. Imago, 2009 *Geografii instabile*, Sibiu, Ed. Imago, 2010

Din această serie au apărut conferințele:

Octavian Paler	<i>Autoportret într-o oglindă spartă</i>	1
Constantin Noica	<i>Eminescu – omul deplin al culturii românești</i>	2
Horia Bernea	<i>Evocat de: Andrei Pleșu, Sabin Adrian Luca, Ion Onuc Nemeș</i>	3
Rodica Braga	<i>Anul 2000. Simple exerciții de sinceritate</i>	4
Mircea Braga	<i>Întoarcerea ex- librisului</i>	5
Ion Agârbiceanu	<i>Către un nou ideal – 1931 –</i>	6
Ion Agârbiceanu	<i>Necesitatea din care a răsărit <<ASTRA>></i>	7
Inaugurarea Bibliotecii ASTRA, Corpul B, 1 ianuarie 2007		8
Pr. acad. Mircea Păcurariu	<i>– Mitropolitul Andrei Șaguna – 200 de ani de la naștere</i>	9
Ioan Lupaș	<i>Viața și activitatea lui Gheorghe Barițiu</i>	10
Victor V. Grecu	<i>Dreptul limbii</i>	11
Antonie Plămădeală	<i>A plecat și Constantin Noica</i>	12
Giovanni Ruggeri	<i>Muzeul de Icoane pe Sticlă din Sibiel</i>	13
Dorli Blaga	<i>În ciuda vremurilor de atunci, viața lui Blaga la Sibiu a fost frumoasă și luminoasă</i>	14

Octavian Goga	<i>La groapa lui Șaguna</i>	15
George Banu	<i>Actorul european</i>	16
Rita Amedick	<i>Podoabe pentru o sfântă a săracilor</i>	17
Basarab Nicolescu	<i>Întrebări esențiale despre univers</i>	18
Vasile Goldiș	<i>La mutarea bustului lui G. Barițiu în fața Muzeului Asociațiunii</i>	19
Eugen Simion	<i>Constantin Noica – arhitectura ființei</i>	20
Jan Urban Jarnik	<i>Un prieten sincer al poporului nostru</i>	21
Al. Dima	<i>George Coșbuc în Sibiu</i>	22
Octavian Goga	<i>Țăranul în literatura noastră poetică</i>	23
Răzvan Codrescu	<i>Doctorul Nicolae C. Paulescu sau Știința lui Scio Deum esse</i>	24
Victor V. Grecu	<i>Identitate. Unitate. Integrare – în spectrul globalizării</i>	25
Remus Rizescu	<i>Compozitorul slovac Jan Levoslav Bella și Sibiul</i>	26
Teodor Ardelean	<i>Limba înainte de toate și în toate</i>	27
Andrei Șaguna	<i>Românii s-au zbatut mai mult pentru limbă decât pentru viață</i>	28
Andrei Bârseanu	<i>Asociațiunea nu va face literatură și știință, ci numai va sprijini literatura și știința</i>	29
Iuliu Moldovan	<i>Problema Munților Apuseni</i>	30

Ion Duma	<i>Eminescu și românii din Ungaria</i>	31
Vasile Ladislau Pop	<i>„Luptele politice nu numai că ne-au răpit timpul, dar au înstrăinat frați de către frați”</i>	32
Vasile Ladislau Pop	<i>“Numai lumina, numai cultura ne poate mântui: cultura și lumina trebuie să ne dea putere în brațe, ca să ne știm apăra viața, și minte și înțelepciune spre a ne ști conserva și înmulți cele trebuincioase întru susținerea vieții”</i>	33
Vasile Ladislau Pop	<i>«(...)În loc de a trage unii într-o parte, alții în alta, în loc de a lucra unii spre stricarea și slăbirea altora ca să ne ridicam persoanele noastre (...)»</i>	34
Sebastian Stanca	<i>Pastelele lui Alecsandri</i>	35
Andrei Bârseanu	<i>„Oamenii mari se cunosc după seriozitatea cu care tratează chiar și lucrurile mici”</i>	36
Andrei Șaguna	<i>„Suntem fiii unei patrii umane, culte și constituționale”</i>	37
George Barițiu, Iacob Bologa	<i>“Nici unu poporu care nu cultiva artile si industri’a, nu are dreptu a se numerá între poporale civilisate”</i>	38
Acad. Radu P. Voinea	<i>Asociațiunea a avut un rol important în realizarea unității spirituale și naționale a tuturor românilor</i>	39
Vasile Ladislau Pop	<i>„Asociatiunea nutrește și conservă spiritul național, cultivă și conservă limba și prin aceasta existența națională”</i>	40

Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Înființarea unei școli române de fete în Sibiu</i>	41
Iacob Bologa	<i>Numai dezvoltarea facultăților spirituale, numai luminarea minții, numai cultura cea adevărată, norocesc, fericesc pe om, va noroci și va ferici pe poporul român</i>	42
Iacob Bologa, dr. D. P. Barcianu	<i>Asociațiunea pentru înaintarea în cultură a femeii române</i>	43
Iacob Bologa	<i>Poporul român singur prin cultură poate să se înalțe la acea vază și demnitate care l-ar putea mântui de nenumăratele rele ce-l apasă</i>	44
Iacob Bologa	<i>Asociațiunea este de nespus folos nu numai pentru români ci și pentru popoarele conlocuitoare</i>	45
George Barițiu	<i>Raport general asupra stării Asociațiunii, 1889 ...</i>	46
Antonie Plămădeală	<i>Darul Asociațiunii către poporul român</i>	47
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	48
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Cercul Literar de la Sibiu</i>	49
Elena Macavei	<i>Rolul Asociațiunii ASTRA în emanciparea femeii și educația copiilor</i>	50
Ioan Mariș	<i>Lucian Blaga și Emil Cioran (între afinitățile afective și refuzurile selective)</i>	51
Ștefan Pascu	<i>Rolul național-cultural al ASTREI</i>	52

Andrei Șaguna	<i>Munca este onoarea și reputația cea mai mare a omului</i>	53
Timotei Cipariu	<i>Școlile elementare sunt fundamentul culturii naționale și a literaturii naționale</i>	54
Timotei Cipariu	<i>Două gimnazii pentru înaintarea culturii naționale la Năsăud și Blaj</i>	55
Timotei Cipariu	<i>Cauzele naționale, prin bărbați energici, capabili de orice sacrificiu</i>	56
Cristofor I. Simionescu	<i>Astra și Țările Române</i>	57
Mihai Sofronie	<i>Vasile Stroescu, un filantrop aproape uitat</i>	58
Matei Pamfil	<i>Andrei Bârseanu și Asociațiunea</i>	59
Matei Pamfil	<i>Mitropolitul Andrei Șaguna și Asociațiunea</i>	60
Elena Macavei	<i>Călătorie în China</i>	61
Elena Macavei	<i>Glume, anecdote în publicațiile ASTREI</i>	62
Caius Iacob	<i>Matematica românească de la Gheorghe Lazăr la Traian Lalescu</i>	63
Nicolae Nicoară-Horia	<i>Schiță de portret - Atanasie Marian Marienescu –</i>	64
Tatiana Benchea	<i>Creativitatea, izvor de energie</i>	65
Sergiu Găbureac	<i>Crizele și biblioteca publică</i>	66
Mihai Racovițan	<i>Sibiul în anul evenimentelor decisive – 1918</i>	67

Mihai Racovițan	<i>Rosturile Sibiului în revoluția română din Transilvania de la 1848-1849</i>	68
Antonie Plămădeală	<i>ASTRA – Ctitorii și ctitoriile ei</i>	69
Vasile Avram	<i>Sensuri bipolare în poezia lui Blaga</i>	70
Vasile Avram	<i>Ritual pentru Noica</i>	71
Vasile Avram	<i>Codul Eminescu</i>	72
Vasile Avram	<i>Modelul Cioran</i>	73
George Barițiu	<i>Unul din scopurile principale ale școlilor de fete este să împuțineze urmările triste ale blestemului care se numește lux, vanitate omenească, dacă nu le poate paraliza cu totul</i>	74
George Barițiu	<i>Meritul Asociațiunii constă în admirabila sa influență morală care o pătrunde în toate fibrele poporului nostru</i>	75
Diana Câmpan	<i>Constantin Noica – restituiri</i>	76
Diana Câmpan	<i>Aventura adevărului fără de sfârșit în cultură; Cultura – o utopie asumată</i>	77
Alexandru Dobre	<i>Asociațiunea Trasnilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român și Societatea Academică Română</i>	78
Valer Hossu	<i>Episcopul Dr. Iuliu Hossu – Trăirea în jurământul pentru sionul românesc</i>	79
Cornel Lungu	<i>Momente ale participării Sibiului la Revoluția din</i>	

	<i>1848-1849 în Transilvania. Locul și rolul Comitetului Națiunii Române</i>	80
Cornel Lungu	<i>Din legăturile “ASTREI” cu societăți academice și culturale române și străine 1861-1914</i>	81
Cornel Lungu	<i>Pașii poetului în cetate</i>	82
Ovidiu Hurduzeu	<i>Capitalismul cu conștiință și economia participativă</i>	83
Ion Bianu	<i>August Treboniu Laurian</i>	84
Ilie Moise	<i>Ilie Dăianu și spiritul Blajului</i>	85
Cornel Lungu	<i>Petiția Episcopiei Române Ortodoxe din Statele Unite ale Americii de Nord către președintele Woodrow Wilson</i>	86
Alexiu Tatu	<i>Mihai Viteazul în documentele Serviciului Județean Sibiu al Arhivelor Naționale</i>	87
Bianca Karda	<i>Odiseea plecării unor români ardeleni din județul Sibiu în America (1900-1914) reflectată în presa transilvăneană a vremii</i>	88
Eugenia Crișan	<i>Generalul francez Berthelot și România</i>	89
George Barițiu	<i>Adunarea generală a XXX-a a Asociațiunii Transilvane</i>	90
Constantin Cubleșan	<i>Mihai Eminescu – Ciclul schillerian</i>	91
Constantin Cubleșan	<i>Ion Pop Reteganul – Folclorist și publicist</i>	92
Constantin Cubleșan	<i>Ioan Slavici – portret în oglinda timpului</i>	93

Mircea Braga	<i>Însemnări despre multiculturalitate</i>	94
Marius Laurian	<i>August Treboniu Laurian</i>	95
Keresztes Coloman Stefan, Eugenia Simona Keresztes	<i>Genii ale matematicii la Sibiu: Farkas Bolyai și János Bolyai.....</i>	96
Alexandru Sterca- Șuluțiu	<i>Nu este sub sôre natiune, care cu mai mare ardóre a animei sê-sí iubésca patrià sí vetr'a strabuniloru sei, cá Românulu</i>	97
Ioan Lupaș	<i>Înfînțarea „Asociațiunii“ și conducătorii ei</i>	98
Iosif Sterca Șuluțiu	<i>Discursul ținut la inaugurarea Muzeului istoric și etnografic și la deschiderea Expoziției, în 19 August st. N. 1905</i>	99
Ion Onuc Nemeș- Vintilă	<i>Bibliotecile publice din Olanda și misiunea lor: „Să facem o comunitate mai bună”</i>	100
Virgiliu Florea	<i>Anton Pann în reeditarea-model lui M. Gaster (1936)</i>	101
Horst Ernst Klusch	<i>Pe urmele strămoșilor habani</i>	102
Ion Agârbiceanu	<i>Raportul Secretariatului general al Secțiunilor literare-științifice ale „Astreii” dela 6 Iunie 1932 – 27 Mai 1933</i>	103
Liliana Popa	<i>Oameni și cărți în Sibiul de altădată</i>	104
Vasile Crișan	<i>Protecția patrimoniului cultural sibian. Istorie și actualitate</i>	105

George Barițiu	<i>Din istoria Asociațiunii (1861-1888)</i>	106
George Barițiu	<i>Raportul Asociațiunii după 31 ani</i>	107
Werner Schaal	<i>Noua Bibliotecă Universitară a Universității „Lucian Blaga” – Die neue Universitätsbibliothek der Lucian-Blaga- Universität</i>	108
Ilarion Pușcariu	<i>Cuvântulă Presidială la deschiderea adunării generale a Asociațiunei transilvane, ținute la 10/22 și 11/23 Octobrie a. c. în Năseudă</i>	109
Marin Diaconu	<i>Emil Cioran și Constantin Noica</i>	110
Marin Diaconu	<i>Emil Cioran și Nicolae Tatu</i>	111
Vasile Grajdian	<i>Preotul muzician Gheorghe Șoima</i>	112
Matei Pamfil	<i>Gustav Weigand și Asociațiunea</i>	113
Paul Brusanowski	<i>Mitropolitul Andrei Șaguna – o viață de sfințenie</i>	114
Paul Brusanowski	<i>Concepția canonică a mitropolitului Andrei Șaguna privind organizarea Ortodoxiei ecumenice și a poziției Mitropoliei românești din Transilvania și Ungaria</i>	115
Liliana Moldovan	<i>Deschideri antropologice în opera lui Emil Cioran</i>	116
Alexiu Tatu	<i>Arhivele Statului din Cluj în refugiu la Sibiu. Documente de arhivă</i>	117

Mariana S. Țăranu	<i>Degradarea sistemului de învățământ, mass-media și persecuțiile religioase din Moldova de la est de Prut în timpul primei ocupații sovietice (1940-1941)</i>	118
Rodica Braga	<i>Despre condiția femeii –scriitor</i>	119
C. George Săndulescu	<i>Atitudinea Noica</i>	120
***	<i>Școala civilă de fete cu internat</i>	121
Elena Macavei	<i>Însemnări de călătorie în Scandinavia</i>	122
Corina Turcu	<i>Stil și gândire la Augustin Buzura</i>	123
Nicolae Balotă	<i>Cercul câinilor muzicanți</i>	124
Ion Talos	<i>Franz Obert - cel mai de seamă etnolog ardelean din deceniul al șaselea al secolului al XIX-lea</i>	125
Mircea Braga	<i>Mărirea și decăderea reportajului literar</i>	126
Mihai Augustin Racovițan	<i>Despre starea românilor din Ungaria dualistă la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea</i>	127
Onuc Nemeș-Vintilă	<i>Pantheon național sau Istoria este morala care instruează prin exemple</i>	128
Constantin Chiriac	<i>Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu</i>	129
Iuliu Adrian Paul	<i>Enigma tăblițelor de la Tărtăria</i>	130
Emanuel PavelTăvală	<i>Enciclopedia ortodoxiei românești</i>	131

Ioan Seni	<i>Pagini din istoricul Despărțământului Astra Năsăud</i>	132
Silvia Pop	<i>Despărțământul Blaj al ASTREI (1870-2011)</i>	133
Doina Udrescu	<i>Rolul ASTREI în formarea unui patrimoniu artistic național</i>	134
Policarp Chițulescu	<i>Noi manuscrise - posibile autografe - aparținând monahului Gavriil Uric de la Neamț</i>	135
Lazăr Lădariu; Mariana Cristescu	<i>Dr. Eugen Nicoară – un Mecena al românilor mureșeni</i>	136
Mariana Cristescu; Lazăr Lădariu	<i>Despărțămintele Sighișoara, Târgu-Mureș și Târnăveni ale ASTREI</i>	137
Bogdan Andriescu	<i>Viața privată în Transilvania secolelor XVI-XVII</i>	138
Anca Andreescu	<i>Între jurnalistică și literatură</i>	139
Elena Tîrziman	<i>Patrimoniul documentar reflectat în colecțiile speciale ale Bibliotecii Naționale a României.....</i>	140
Rodica Braga	<i>O unică și incredibilă experiență cu Mircea Ivănescu: Commentarius perpetuus</i>	141
Mircea Braga:	<i>Proiecția nietzscheeană a Europei Unite</i>	142

Mircea BRAGA

Proiecția nietzscheeană a Europei Unite *

În *Ecce homo*, în autocomentariul la *Dincolo de bine și de rău* (1886), Nietzsche tranșează: “... este în esență **o critică a modernității** (subl. aut. – n.n.), *fără a se exclude științele moderne, artele moderne, nici chiar politica modernă, alături de indicarea unui tip opus, care este atât de puțin modern cât este cu puțință...*”. Programul (dacă poate fi vorba, totuși, de “program”) apare ca extins și, mai ales, desfășurat între parametri rămași funcționali pînă în zilele noastre. Acesta se sprijină, în primul rînd, pe o subsecvență reconsiderare a dimensiunii, direcțiilor și trăsăturilor disciplinei psihologiei, înțeleasă ca tehnică aplicată, ca instrument de abordare/explicare a orientărilor și evoluției mentalului social. De la acest nivel, psihologia se exercită disociind principiile morale – e o a doua treaptă – ca organizatoare ale comportamentului social, ca acomodări ale mentalului la necesități relaționare, așadar impunînd eticii profilul și calitatea de agent activ al mentalului social. Într-un al treilea rînd, fiindcă bazinul semantic al mentalului social se deschide ideilor în mișcare, le cuprinde pentru a le stabiliza ca puteri ale dinamicii stratificate în epoci, toposuri și grupuri sociale, necesitatea investigării plajei filozofice se impune de la sine. E și punctul de inițiere a demersului din noul său volum, ridicat pe ideea că existențialul, convertit prin concepte în filozofie, se menține vizibil ca trăire acreditată prin mental. În cazul modernității, însă, întîlnim un ontologic bolnav, subliniază Nietzsche, închis în universul artificial al ordonărilor prin fantezele cuvîntului, deci desfășurat dincolo (sau dincoace) de natură.

La originea maladiilor veacurilor – crede Nietzsche – se află morala, fie că este vorba de democrație (mentalitate care “*o moștenește pe cea creștină*”) ori de anarhie (spirit care bîntuie “*pe ulițele culturii europene*”), fie de așa-zisii “*democrați și ideologi ai revoluției*” sau de “*fanaticii fraternității care se numesc socialiști*”. În totul, “*credița în morala compătimirii comunitare* (subl. aut. – n.n.)”, modelînd subtextual ideea conform căreia “*atunci cînd toți sînt egali, nu mai are nevoie nimeni de «drepturi»*”, se cuvine înțeleasă nu atît ca “*o simplă formă de decădere a organizării politice*”, dar de “*depreciere a omului*”, de mediocrizare și devalorizare a lui. Iar pentru

*Conferință suținută în data de 27 mai 2011

8..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

Nietzsche, acesta e un proces cu o țintă perversă: în final, pe temeiul degradării calității umane în contextul structurării antinaturale a socialului, morala tinde a defini ființa, a se constitui pe sine ca “știință despre om”. Sînt confiscate, astfel, prerogativele filozofiei pînă pe treapta pe care aceasta devine anexă argumentativă a moralei: un tablou al subsumării care nu ocolește, totodată, atacul la adresa logicii și a conștiinței “ne-formale” (“conștiința formală” fiind dependentă de legi și prejudecăți), instituind “*stadiul de animal de turmă desăvîrșit*” al omului. Respingerea moralei devine astfel, la Nietzsche, gest de restaurare a singurei, adevăratei “științe despre om”, care este filozofia: *o nouă filozofie*, ce nu recunoaște morala altfel decît ca escrescență perturbatoare, alterantă, nocivă pe întreg registrul existențial. Așa cum îl vede Nietzsche, comportamentul filozofic, fiindcă e vorba de o filozofie a acțiunii, exclude eticul, orice normă “morală” căzînd în inutil în fața unor “*spirite destul de puternice și originale ca să îndemne la evaluări diametral opuse și să reevalueze, să răstoarne niște «valori eterne»*”, a acelor gânditori ai viitorului care știu că destinul este “*dependent de o voință omenească*”, cultivînd “*mari cutezanțe și încercări totale de ameliorare și cultivare, pentru a pune un capăt acelei dominații înfiorătoare a absurdului și a întâmplării care se numea pînă acum «istorie» – absurdul «celui mai mare număr»...*”.

De fapt, istoria privită ca succesiune evenimentială nu-l interesează pe Nietzsche: el se concentrează doar asupra modulărilor semnificațiilor în timp, asupra istoriei înțeleasă ca fenomen al conștiinței. Or, sub acest aspect, istoricitatea nu este altceva pentru el decît un canal al falsului, un drum al erorii, un itinerar care substituie naturalității recuzita artificialului și a superficialilor. Hibridizarea existenței reclamă o istorie-hibrid și un comportament-hibrid: “*Hibridul de om european – un plebeu binișor odios, în rezumat – are absolută nevoie de un costum: istoria îi este necesară în calitate de garderobă*”. Obturarea originarului conduce la efortul unor adecvări la rîndul lor vicioase, repede eșuate și, ca atare, necesar a fi mereu înlocuite: cultura europeană a secolului al XIX-lea pare a fi, din această cauză, “*un carnaval în stil mare*”, adevărat oficiu debusolat al “*mascaradelor stilistice*”. Șiruri întregi de propuneri morale, de profesii de credință, de atitudini religioase și de gusturi artistice au primit, inutil și efemer, “*vestimentație romantică sau clasică sau creștină sau florentină sau barocă sau «națională»*”, nimic altceva decît o gesticulație fragmentată, sfîrșită în coborîrea semnificației epocii la nivelul aventurii formale: “*...mereu și mereu este încercată o nouă piesă de pe vremuri și de prin străinătate, este pusă pe umeri, dată jos, împachetată și, în primul rînd, studiată* (subl. aut. – n.n.): *noi*

sîntem prima epocă studiată in puncto (după, în funcție de – n.n.) «costume»...”.

Dincolo de aceasta, în termeni operaționali, europeanul definește simțul istoric drept capacitatea de a determina ierarhia în durată a evaluărilor momentelor din viața unui popor, a unei societăți sau a unui om, apoi interacțiunea respectivelor evaluări și dimensiunea raporturilor dintre autoritatea valorilor generale și cea a forțelor efective intrate în acțiune. Subteran, însă, întregul proces se supune semibarbariei “*în care s-a prăbușit Europa datorită combinației democratice de clase și rase*”, astfel că – în context – accesarea istoriei devine un proces selectiv și puternic deformativ: semibarbaria “*din trup și poftă*” a prezentului caută “*pretutindeni drumuri secrete de acces [...] în labirintul civilizațiilor neîmplinite și în orice semibarbarie ce-a existat vreodată pe pământ*”. Se ajunge la disoluția factorilor de echilibru și armonie, la preeminența amorfului, a disonanței, a inconstanței, a nedefinitului, a oscilării neîngrădite, a dezlimitării: “*Măsura* (subl. aut. – n.n.) *ne este străină, s-o recunoaștem; tentația noastră este tocmai tentația infinitului, a nemăsuratului*” – maladie esențială din moment ce “*numai atunci sîntem în culmea fericirii noastre, cînd sîntem și cel mai mult – în pericol* (sublinierile aut. – n.n.)”. Disprețuite, abandonate ori uitate, criteriile epocilor “aristocrate” au cedat locul alegației “democratice”, a cărei lipsă de “măsură”, de rigoare se deschide înspre “*un fel de haos*” spiritual (dacă “spiritual” poate fi numit!). Aplicat culturii veacurilor trecute, simțul istoric modern decelează și valorizează acolo unde simțul aristocratic era obstaculat de chiar condiția sa; dar – lasă Nietzsche să se înțeleagă – infirmitatea nu este proprie întotdeauna operelor, cît gustului modernității, mereu atras de superfițiile actualității imediate.

Imprecizia, sesizabilă și aici în aserțiunile lui Nietzsche, își are punctul de pornire în sublinierea calității de veșminte pe care o dețin, în exercițiul simțului istoric modern, deambulările formale, “stilistice”; or, cu o îndreptățire susținută de texte precedente ale filozofului, cititorul este tentat de a considera “haina” drept “mască”. Numai că, prin alunecări succesive printre fraze, Nietzsche nu înlătură impresia că întregul tablou oferit cuprinde două realități, nu necondiționat paralele și simultane, dar valide din moment ce sînt însoțite de stratificări precis delimitate ale mentalului: pe de o parte, realitatea care evidențiază mentalul aristocrat, acoperind un timp care a fost și care se cere reinstituit; pe de altă parte, cea prin care se exercită mentalul democratic, ocupînd un timp care a fost și care s-a “împlinit” decadent în actualitate. Dar dacă este așa, atunci vizibilul, formele, expresiile fiecărui timp în parte nu pot fi “măști”, ci adecvări, legitimate ca atare, iar invocarea, pe acest plan, a

10..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

creației lui Homer și celei a lui Shakespeare, cu scopul de a denunța dezechilibrele de gust ale prezentului, aduce doar un argument incert. Să nu căutăm, deci, în opera lui Homer, ne propune Nietzsche, istoria, cu amorful acesteia și cu fervoarea de a cuprinde realitatea în toate dimensiunile și segmentele sale (*l'esprit vaste*), ci să ne-o apropiem asemeni spiritelor aristocrate: *“Foarte tranșantul da și nu al cerului gurii lor, greața lor oricând la îndemână, rezerva lor șovăitoare în legătură cu tot ce este exotic, sficiunea față de lipsa însăși de gust a unei vii curiozități și, în general, acea rea-voință a oricărei civilizații aristocratice și mulțumire de sine însăși de a-și recunoaște o nouă aspirație, o insatisfacție față de specificul ei, o admirație pentru ceea ce este străin: [...] și nici un simț nu este mai de neînțeles pentru asemenea oameni decât exact simțul istoric și smerita curiozitate plebee”*. Iar în cazul lui Shakespeare, fascinați de *“uimitoarea sinteză a gustului spaniolo-mauro-saxon”*, care ar fi stîrnit doar rîsul ironic al unui *“vechi atenian din cercul de prieteni al lui Eschil”*, noi *“acceptăm, cu o secretă familiaritate și cordialitate, această sălbatică policromie, această harababură a celor mai delicate, rudimentare și contrafăcute lucruri, o savurăm ca pe-un rafinament artistic rezervat anume nouă și ne lăsăm atât de puțin incomodați de exalațiile grețoase și de proximitatea gloatei engleze”*. E de presupus, fără îndoială, că Nietzsche n-a putut trece nici peste statura de *“rapsod”* a celui dintîi, nici peste cea de *“scriitor popular”*, adică tot un soi de rapsod, a celui de al doilea...

Cu toate acestea, în războiul lui Nietzsche cu sine însuși și cu toată lumea, operele sînt mai degrabă ilustrații și argumente: e ca și cînd filozoful ar accepta – dar, aici, nu o declară – că o creație, aflată uneori chiar într-o zonă de excepție, nu se poate smulge, în întregul ei, *de și din* timpul ei. E, dacă vrem, un mesaj al vremii, dar și un experiment concludent pentru anume mișcări ale prezentului. Pentru el, adevărata problemă este a privirii îndreptate asupra operei, a gustului, a înțelegerii și a decantării semnificațiilor ca procese ale unei conștiințe constituante pe un plan esențial, altul decât al actualității. Edificat pe idei preconcepute și pe orgoliul – citește: iluzia – superiorității gesturilor prezentului, simțul istoric refuză *“tocmai desăvîrșirea și recenta maturitate a oricărei civilizații și arte, noblețea propriu-zisă din opere și oameni, clipa lor de mare liniștită și de alcionică mulțumire de sine, auriul și răceala pe care le prezintă toate lucrurile care s-au desăvîrșit”*. În ultimă instanță, prezentul este incapabil să simtă și să accepte faptul că există și miracolul ca o mare forță să se oprească acolo unde începe nelimitarea și lipsa de măsură, dezechilibrele percepției și ale simțirii fiind consecința firească a ființării defectuoase: *“Că-i hedonism, că-i pesimism, că-i utilitarism, că-i demonism: toate aceste moduri de gîndire, care măsoară valoarea lucrurilor după plăcere și pătîmire* (subl. aut. – n.n.), *adică după niște stări însoțitoare și*

chestiuni secundare, sînt niște moduri de a gîndi la suprafață și niște naivități, la care orice om conștient că dispune de puteri creatoare și de o conștiință de artist va privi de la înălțime, nu fără batjocură, nici fără milă”.

Ne aflăm, de fapt, în fața unui adevărat îndreptar al receptării, fapt care ne aduce – și acesta... – nu departe de orizontul fenomenologiei. Statuată în sine, existentă ca dat definitiv constituit, opera beneficiază de o geometrie variabilă, permițînd atragerea sa într-un cod al canonizării de care nu este, totuși, decît parțial responsabilă. Strategiile comentariului nietzscheean, uneori de subsidiar, cînd doar insinuînd, cînd de-abia sesizabile în rețeaua nesigură a unor concepte vag intuite, sînt – la o privire mai atentă – anticipative. Și aici, bunăoară, o anumită configurație din întreg îngheață ca epifenomen al exteriorității, cum avea să se întîmple mai tîrziu în ceea ce s-a numit “estetica receptării”; nu sîntem departe, de asemenea, de sugestia determinărilor pe suportul “intenționalității operante”, despre care va detalia Husserl și care trimite, prin contragere direcționată, la “pre-concept”, cel care inițiază cercetarea hermeneutică. Pentru Nietzsche, acesta este, însă, un alt moment al dionisiacului, redus acum la conceptul de durere, așadar scos dintre vălurile ficțiunii, din țesătura de “poveste”, cum exista în *Nașterea tragediei*. Fericirea nu poate fi un țel, precizează filozoful, subliniind retoric: “*Cultivarea suferinței, a marii suferințe – nu știți oare că numai această* (sublinierile aut. – n.n.) *educație a produs pînă acum toate progresele omului?*” Nefericirea fortifică, sporește ingeniozitatea și curajul, capacitatea de a înfrunta și de a suporta, dă profunzime și măreție, abilitate și tenacitate. Adevărata problemă a filozofiei nu este, deci, nici plăcerea, nici pătîmirea, nici compătîmirea, ci scrutarea dublei dimensiuni a omului realizată ca identitate care suportă și, în cele din urmă, anihilează fractura: “*Omul reunește creatura și creatorul* (subl. aut. – n.n.): *în om se află material, resturi, stocuri, argilă, noroi, nesăbuiță, haos; dar în om este și creatorul, sculptorul, duritatea ciocanului, divinitatea contemplativă și ziua a șaptea...*”. Marea calitate a omului e de căutat în capacitatea de a-și sprijini “dumnezeirea” din el cu toți “diavolii” de care dispune, întruchipați în “*greața noastră de ceea ce-i grosolan și nedefinit, aceluși «nitimur in vetitum»* (a năzui la ceea ce este interzis – n.n.) *al nostru, curajul nostru de aventurieri, curiozitatea noastră versată și năzuroasă, cea mai subtilă, mai travestită, mai spirituală voință a noastră de putere și de stăpînire a lumii, care se-nvîrte și flutură pofticios în jurul tuturor imperiilor din viitor...*”.

În totul, e vorba de “*procesul unei omogenizări a europenilor, [de] crescînda lor desprindere de condițiile în care iau naștere niște rase legate de climă și de starea socială, [de] progresiva lor independență de orice milieu*

12..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

(rom.: mediu – n.n.) *determinat*, [de] *lenta ascensiune a unei specii de om esențial supranațional și nomade, care, fiziologic vorbind, posedă ca distincție tipică a sa un maximum de artă și capacitate de adaptare*". Or, în contextul vremii sale, cuvintele de ordine nu vor putea fi decât mediocritatea și sentimentul de turmă, iar peisajul social se va constitui printr-o polarizare extremă: pe de o parte, va exista un "*tip (de om – n.n.) merit sclaviei în sensul cel mai propriu*" și, pe de altă parte, se va ridica "*tiranul*", în înțelesul cel mai larg, "*chiar și în cel mai spiritual*". Efectul unor mișcări aparent excentrice acestui "*vast proces fiziologic*", vizibil – printre altele – în tendințele naționaliste și în cele anarhiste, poate fi unul de încetinire, nicidecum de blocare ori de corecție, întrucât aparțin unei dinamici necontrolate logic și, mai ales, istoric. O nouă morală devine, astfel, o dată în plus, necesară, condiționată fiind doar de un superior cod al înțelegerii care, desprins prin decantări filozofice, poate alimenta un program mai mult decât de corecție, dar de re-facere a ansamblului nivelelor atitudinale. În fond, doar în felul acesta corelările vor avea dimensiunea ontologică și vor asigura ieșirea din marasmul modernității.

Mișcând straturile originilor, Nietzsche propune o dezbatere nu departe de pragul psihologiei abisale, într-o abordare aflată, totuși, în umbra literarului. Europa înseamnă, pentru el, la nivelul datelor expresiv-constitutive, Germania, Anglia, Franța și Italia. Sau, într-o altă de-compunere, Nordul și Sudul, în ocurență rămânând englezii (ca stare neproductivă, ba chiar blocantă) și evreii (ca stare potențial fertilă, deopotrivă catalitică și modelatoare – că să preluăm formularea lui Blaga). Suprafața textului, apoi vehemența nihilistă a accentelor puteau lăsa impresia că Nietzsche n-a iubit Germania. Cîteva pagini din *Dincolo de bine și de rău* ne pun, însă, în fața unui neașteptat transfer: el însuși *este* Germania; și acum, mai mult decât în nu puținele pagini anterioare, simțim că accentele sale sînt doar configurări ale unei măști care se dorește justițiară, corectibilă, instauratoare. Privirea sa nu mai este rece și distantă, există în ea ceva care deschide, care afirmă: "*...ceea ce cred eu despre germani: că sînt de alaltăieri și de poimîne, – ei încă n-au un azi* (subl. aut. – n.n.)" – e o punere în ecuație care validează trecutul și viitorul, spațiul prezentului primind calitatea unui proces care încă nu s-a istovit, exprimînd mai degrabă un potențial decât o împlinire. Sau mai apăsător: "*Germanul însuși nu este, ci devine* (subl. aut. – n.n.)", devenire care face din natura sa contradictorie (redușă de Hegel la sistem și transpusă de Wagner în muzică) un argument și o șansă. Omul german se sustrage de la orice definiție, devenită imposibilă mai întîi prin obîrșie ("*...popor ieșit din cea mai neobișnuită amestecătură și reunire de rase...*"), apoi prin firea de neînțeles, prin capacitatea de cuprindere, prin aglutinarea de opoziții, prin imprezibilitate:

“Sufletul german are ganguri și galerii în sine, există cavități, ascunzișuri, temnițe în el, dezordinea lui are mult din farmecul a ceea ce este misterios; germanul se pricepe la căile secrete ce duc la haos”.

Indice al unei enorme duplicități ontologice, eliberînd un perfid joc al măștilor, acest fenomen opacizează profunzimea în favoarea comodității aparențelor, generînd false sincerități și false integrități. Organizînd o adevărată *“artă mefistofelică”*, precizează Nietzsche, duplicitatea asumată, conștient sau inconștient, își măsoară deja consecințele în ruperea echilibrului dintre aparențe și esențe, preemineța celor dintîi condiționînd existențialul în toate fibrele sale. În fapt, procesul ține de un spirit al timpului cu efect malformator, transgresînd spațiul germanic: Germania părăsește Europa fiindcă Europa chiar s-a părăsit pe ea însăși. Undeva, într-o epocă avînd în centrul său anul 1800, a răsunit – prin Beethoven – *“acordul final al unei tranziții și rupturi stilistice”*, cînd *“sufletul vechi”* și *“marele gust european de veacuri”* au fost abandonate, lăsînd loc *“luminii crepusculare a unei eterne pierderi și a unei eterne speranțe exacerbate”*. La un capăt al acestui timp, Nietzsche îl așează pe Rousseau, poate și fiindcă, la acesta, dimensiunea sentimentală (vz. *La Nouvelle Héloïse*) rămîne complementară raționalismului, așa cum se va întîmpla în neumanismul german, prin Schiller, ori în romantismul militant englez, căruia i-au aparținut Byron și Shelley. Iar la celălalt capăt, filozoful îl așează pe Schumann, ca simplu *“eveniment german în muzică”*, așadar expresie a căderii de la căutarea *“sufletului Europei”* la o banală ancorare în naționalism. Ca insulă în acest peisaj sau, mai exact, ca mare, ultim acord împlinit al *“sufletului vechi”*, îi apare lui Nietzsche opera lui Mozart, închisă desăvîrșit în clasicitatea care, pînă atunci, a fertilizat cultura europeană.

Cum se poate observa, judecata lui Nietzsche nu se așează, cel puțin nu în aceste pagini, într-o ordine estetică. El caută, o dată în plus, motivațiile de natură psihologică și morală, niciodată suficient acoperite de insistența sa asupra formelor. Altfel spus, expresia trebuie să fie o mască, nu oricare însă, ci raportabilă inclusiv la artistic. În instanța pe care o propune raționamentul său, măsurile se desprind din mentalități și, în egală măsură, din maniera în care acestea organizează ființialul prin atitudine, iar prezentul este de fiecare dată o replică negativă: *“Ce s-a ales după aceea de muzica germană – deci după Mozart și Beethoven, mai notează filozoful – ține de romantism, adică de o mișcare văzută din perspectivă istorică, și mai scurtă, și mai fugară, și mai superficială decît a fost acel mare antract, acea tranziție a Europei de la Rousseau la Napoleon și la apariția democrației”*. Nietzsche nu vede, nu vrea să vadă *“cele două fețe”* ale romantismului: se întoarce permanent către

“sufletul vechi” și îl refuză pe cel nou, cel invadat de spiritul plebeu, exprimat printr-o “muzică stinsă”, “de rangul al doilea”, nici “destul de aristocrată, nici destul de muzică pentru a se afirma și altundeva decât în teatru și în fața mulțimii”. Nimic viguros, nimic din armonia detașată și superioară a lui Mozart, nimic din adâncimile și măreția acordului beethovenian și nimic din gestul superior-orgolios al lui Byron nu se întîlnesc în muzica lui Schumann; e de găsit doar un suflet scindat între trăiri wertheriene și jeanpauliene, supus atracției periculoase pentru “lirismul liniștit”, dizolvat într-o superficială “îmbătărare a simțurilor”. Or, dacă singure formele nu definesc arta, atunci excesul acestora, ca și absența sau cufundarea lor în inexpresiv blochează accesul la esențialitatea artistică. Schimbînd raportul, Nietzsche explică decăderea literaturii germane ca efect al rigidității expresiei, al unei semiotici bolnave, al înlăturării armoniei limbii, al suspendării deschiderilor facilitate prin arta cuvîntului: “Ce tortură înseamnă cărțile scrise în limba germană pentru cel ce are **a treia** (subl. aut. – n.n.) ureche!” – exclamă el. Decalc după al treilea ochi, ochiul lui Shiva, a treia ureche trimite la auzul cu ajutorul sufletului și al înțelepciunii, la accesul la modulațiile sensurilor subterane, susținînd “o artă care trebuie intuită, dacă fraza vrea să fie înțeleasă!” Practica eronată a receptării destabilizează ceea ce ar trebui să fie lectura sinestezică, o lectură care să nu excludă auditivul. Or, cititorul german “nu citește pentru ureche, ci exclusiv cu ochii”, pierzînd ritmul, plăcerea rupturilor de simetrie, modulațiile date de succesiuni sonore, blocînd ceea ce poate fi muzică în literatură, adică saltul dincolo de cuvînt. Pe portativul principiului antic al sinesteziei receptării înfîlînim nu doar categoricul *ut pictura poesis*, ci și rafinamentul sonorităților retoricii. Parțialitatea vizualului s-ar cuveni, așadar, completată cu ecourile expresive ale cuvîntului rostit: a citi “cu glas tare: vreau să zic cu tot clocotul, cu toate inflexiunile, cu toate frîngerile de ton și cu toate alternanțele de tempo care făceau deliciul **publicului** (subl. aut. – n.n.) antic. Pe-atuncea, legile stilului scris erau identice cu cele ale stilului retoric; iar legile acestuia depindeau, în parte, de surprinzătoarea cultivare, de nevoile rafinate ale urechii și ale laringelui și, în parte, de vigoarea, trăinicia și puterea plămînelui antic”. Sînt virtuți pierdute pentru “noi, modernii, noi, cei cu respirația scurtă în orice sens” – mai adaugă Nietzsche, nu fără a menționa excepția: Chiar dacă împins de o “conștiință vinovată”, singur predicatorul, de la înălțimea amvonului său, mai cunoștea această artă a elocinței, practicînd jocul silabelor, al cuvintelor și al frazelor, aproape materializat în dimensiunea unei sonorități care modeliza reacțiile ascultătorilor, deci avînd “conștiință în urechile sale”. Paradoxul aparține logicii nietzscheene: Cum o altă “literatură” (ghilimetarea aparține filozofului) “n-a crescut în Germania și, de aceea, n-a crescut și nu crește nici în inimile

germane”, atunci singura capodoperă a prozei germane este “*capodopera celui mai mare predicator*” – Biblia lui Luther.

Dar, la Nietzsche, și paradoxul poate fi o mască. Nu cumva, indicînd ceea ce lipsește literaturii germane, se gîndește la ceea ce oferă prin propria sa operă? În definitiv, *Așa gîndit-a Zarathustra* s-a dorit a fi o Carte, adică o “poveste” care să elibereze o morală, o *reformare* a mentalității. Spiritul lui Luther nu este întîmplător evocat. Și nu, oare, despre “a treia ureche” e vorba cînd Nietzsche afirmă că versetele zarathustriene dau, prin condeiul său, suprema măsură a potențialului limbii germane? Apoi, chiar sumară, incompletă, marcat subiectivă, de nu cumva umorală, ca atare parțial îndreptățită – argumentația sa din procesul intentat artei germane conturează, totuși, o țintă. Nu vom forța termenii pentru a vorbi, pornind de la aserțiunile de mai sus, de o estetică a lui Nietzsche, fiindcă ținuta demonstrativă a convocărilor din domeniul artei se îndreaptă dincolo și deasupra acestuia. Gestul mult mai apăsător din *Nașterea tragediei* nu se va mai repeta; îl privim acum doar ca punct de plecare, destul de nesigur în raport cu ceea ce a urmat, aducînd mai degrabă cu un indice al căutării. Nici după Zarathustra sistemul gîndirii lui Nietzsche nu este, nu va fi altfel decît turbure, în bună parte disolut. Orizontul filozofului se încarcă, progresiv, cu problematica mentalităților, dar gîndirea sa se mișcă parcă pe o tablă de șah, efectuînd mișcări neprevăzute, într-o logică extrem de permisivă, facilitînd un număr enorm de combinații. Cum spuneam, însă, în esență, nu obiectul exercițiului său se schimbă: pe o suprafață aproape nelimitată, în care totul se află în mișcare, efortul unei alte organizări, radical diferite, se traduce în intervenții fracturate, mereu alunecînd între repere, întocmind și reîntocmind pe temeiul unor principii care, departe de a fi prestabilite sigur și urmărite liniar, se configurează și reconfigurează din mers. Într-un fel cu totul aparte, înțelesurile lui Nietzsche descind dintr-un proiect piramidal a cărui vizibilitate geometrică e mereu tulburată de o arhitectură în continuă mișcare, indiferentă la omogenitate, sedusă de nepuizabila tentație a ordonării și reordonării componentelor: întregul este o perspectivă, iar părțile o realitate.

E adevărat, într-o vreme, Nietzsche însuși nu se îndepărtase de psihologie, mai exact de posibilitățile psihologiei sociale; elemente ale acesteia îi fuseseră necesare fie în desfășurarea dinamicii apolinicului și a dionisiacului, fie în primele căutări ale drumului către orizontul voinței de putere. Funcționase, cu siguranță, și presiunea modelului Schopenhauer, cel căruia Nietzsche, la începuturile activității sale, îi recunoscuse calitatea de “învățător”, deși nu în sensul ideilor avansate, ci în al logicii demonstrative. Dar încă în timpul pregătirii și elaborării “cărților” lui Zarathustra, apoi mai

pregnant după acestea, filozoful simțise că momentul psihologic rămânea o secvență blocantă. Pe de o parte, limitat la nivelul individualului, psihismul nu putea acoperi zona filozoficului: ar fi putut domina doar concretul și încă în formele sale particulare. De aceea, considerațiile ce vor urma, fie acestea chiar asupra creației lui Wagner, pentru a nu mai vorbi de receptarea ei, vor fi efectuate cu desfășurarea unor înțelegeri dincolo de nivelul interiorității creatorului. Iar pe de altă parte, diagrama psihismului, inclusiv a celui social, deși avînd un oarecare indice al coeziunii, prezenta o sensibilă rezistență în fața unui proces care, așa cum îl vedea Nietzsche, era fatal configurat și prin echilibrări și coordonări ale conștiinței, implicînd așadar raționalitatea. Atît sistematica metafizicii lui Nietzsche, în măsura în care aceasta există (ordonare ținînd mai mult de efortul “înțelegerii” și expunerii ei de către comentatori), cît și componenta sa morală, ca mijloc de provocare a efectului, cer un izomorfism empatic, funcționînd deopotrivă ca adeziune “simțită” și ca evaluare, apoi ca asumare conștientă. În cele din urmă, cum supraomul lui Nietzsche nu va fi o aplicație asupra individualului, ci va defini o categorie, un operator categorial, planul instituirii acestuia va fi altceva și mai mult decît stratificarea, în structura socială, a psihismului. Acest *altceva*, care se cere mai întîi delimitat în staza prezentului, pentru ca astfel să poată fi evaluat ceea ce trebuie schimbat, constituie fundalul paginilor consacrate “geniului popoarelor” și ni se arată a fi *mentalitatea*, așadar o conjuncție a trăirii și simțirii, întîlnire ce se legitimează, justificînd superior atitudinalul, prin conștientizare și argument rațional. Altfel spus, filozofia lui Nietzsche nu este poezie (sau nu este *numai* poezie) și expresie a psihismului (sau *numai* a acestuia).

Nu o dată, însă, echivalările sub semn literar, adesea sau întotdeauna plurisemnificante, deschid planuri care favorizează ambiguitatea. Prins în plasa “poveștii” și a metaforei, filozoful apasă asupra imaginii, lăsînd argumentația oarecum lichidă și deviantă: “...există printre popoarele geniale unele cărora le-a fost sortită problema femeiască a sarcinii și misterioasa menire a configurării, a maturării, a desăvîrșirii – grecii, de pildă, erau un popor de tipul acesta, la fel francezii –; și altele care trebuie să fecundeze și să devină cauza unor noi reguli de viață – asemeni evreilor, romanilor și, întrebînd cu toată modestia, germanilor? –, popoare chinuite și fermecate de necunoscute febre și ieșite buluc și irezistibil din ele însele, îndrăgostite și avid de rase străine (de acelea care se «lasă fecundate» –) și inerent însetate de putere ca tot ce se știe plin de energii creatoare și, prin urmare, «de harul divin»”. Deși, spre finele capitolului, filozoful subliniază “alienarea morbidă” instituită prin “nebunia naționalistă”, în conturarea cadrului interrelațional mai sus menționat, se arată încă – fie și numai sub raportul înțelegerii presiunilor

de depășire a interiorității mentalului social – captiv delimitării de tip romantic a statutului etnoizolaționist. Mentalul etnic pare a avea, astfel, o componentă expansionară (ne limităm, aici, ca și Nietzsche, de altfel, la sfera culturii), creînd în consecință și un instrumentar ofensiv, sprijinit pe un instinct de impunere a modelului proprii interiorități. (Străjuia, cumva, sugestie pe care am avansat-o deja, umbra lui Nietzsche în teza lui Blaga privind existența unor culturi modelatoare și a unora catalitice?). Or, astăzi, la intersecția psihologiei antropologice (inclusiv în dimensiunea sa aplicat-tehnicizată a psihologiei sociale), cu teoria mentalităților, cu teoria valorilor, cu teoria istoriei și cu teoria receptării – singură schema structurală particularizantă a “culturii etnice” provocatoare nu explică decît cel mult parțial *realitatea* diseminării elementelor mentalului: sînt necesare deopotrivă o conjunctură și un teren capabile de absorbție, de contaminare, prin mecanica unor cerințe, interese, necesități, dispoziții etc. interne, chiar prin disponibilitatea intimă a provocatului, prin “voința” de deschidere a acestuia.

Oricum, delimitarea: popoare înclinate spre “desăvîrșire”, supuse impulsului perfecțiunii și popoare menite a disemina, a stimula “energii creatoare” – trimite vizibil argumentația pe registrul subiectivității nietzscheene: opțiunile vorbesc mai puțin, în demonstrație, de “adevărul” obiectului, ci, preponderent, de cel al filozofului. Unitatea de măsură nu se păstrează, operațiunea de deconstrucție a mentalului vizînd, de fiecare dată, secvențe ale acestuia considerate expresive. Riscul este al decupajului prin tehnică anamorfotică. Astfel, consideră Nietzsche, “*englezii aceștia*” nu sînt “*o rasă filozofică*”, drept care Bacon, Hobbes, Hume și Locke înseamnă nimic altceva decît “*o degradare și o devalorizare a noțiunii de «filozofie»*”, plasînd lumea în tipare mecaniciste – gest în care au excelat încă Ch. Darwin, J. S. Mill și H. Spencer –, cu efect ineluctabil în mediocrizarea Europei. În consecință, lipsa adîncimii privirii spirituale propriu-zise, conjugată cu “*gesticulația creștină*”, înseamnă vitalizarea registrului vulgarității și al “*plebeianismului ideilor moderne*”, registru pe care filozoful vede marca unei “*alte depresiuni totale a spiritului european*”, după cea care a marcat, în condiții similare, veacul al optsprezecelea.

Ar fi, acesta, polul negativ al diseminării mentalului, centrat – cum se propune în text – pe exercițiul filozofic. Dar, precizează Nietzsche în continuare, convocînd realitatea jocului contrariilor, “*trebuie să ținem cu dinții de acest principiu al echității istorice și să-l apărăm de clipă și aparență*”: de clipă – adică de interese și gusturi efemere, cele desprinse din moment și sustrate duratei; apoi de aparență – așadar de ceea ce alunecă la suprafață, cu acces interzis la profunzime. Dar dacă, în acest context, căutăm planul esențial

18..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

al opoziției, cel adus în discuție prin necesități de “echitate istorică”, atunci delimitarea efectuată inițial nu se mai susține. Când Nietzsche afirmă: “...noblețea europeană – a sentimentului, a gustului, a comportamentului, pe scurt, luând cuvântul în fiecare sens înalt al lui – este opera și invenția **Francei**, vulgaritatea europeană, plebeianismul ideilor moderne – ale **Angliei** (sublinierile aut. – n.n.)”, el ne propune, ca termen de contrast, modulul izvorât din obsesia “desăvârșirii”, acolo unde se cultivă excesiv sinele, interioritatea, în deplină indiferență la reverberația exterioară. Dar dacă, totuși, acest modul are la rîndul său vocația ofertei, dacă permite a fi văzut ca “model” și se complace în condiția activă de parte a circuitului care-l stratifică emblematic, exponențial, atunci el nu se află înafara actului diseminator, calitate rezervată la început doar unei singure părți. El este, în ultimă instanță, la rîndul său, un agent al proliferării spirituale și, ca atare, aparține stratului formator. Blocul contrastativ inițial își modifică, drept urmare, structura: el evidențiază, în esență, constructe mentale diferențiate fundamental pe marcat suport etic, prin efecte cuprinse pe o plajă deja cunoscută – oscilînd între... bine și rău. Ezităările lui Nietzsche produc paradoxuri, dar și un mic “adevăr” subteran: dacă binele și răul sînt categorii impuse de o morală bolnavă, istoricizată ca funcție a colectivismului, atunci dincolo de bine și de rău vom întîlni **doar** “binele” înțelegerii lui Nietzsche.

Și așa, însă, zona rămîne fierbinte. În mod ciudat, dacă filozoful vede spiritul englez ca bloc compact, lipsit de nuanțe, cel de opoziție se prezintă spart, aducînd o imagine în care coexistă două Franțe: una a “burghezului democrat”, insensibil și “îndobitocit” (Nietzsche trimite la “*orgia lipsei de gust*” manifestată cu prilejul înmormîntării lui Victor Hugo), alături de cea ascunsă, mai exact – profundă, “*sediul celei mai spirituale și mai rafinate culturi a Europei și școala înaltă a gustului*”. Excelența celei de a doua Franțe s-ar măsura – și nu ieșim din sfera culturii – pe trei dimensiuni: e vorba de înțelegerea puterii artistice a formei, ca element de stabilitate, de șansă și de aderență maximă la specificitate (cuprinse acestea în expresia consacrată *l’art pour l’art*); de preferința, constantă, pentru “*cultura moralistă*”, edificată pe “*fascinație și curiozitate psihologică*”; și, într-un al treilea rînd, de capacitatea de a contopi, de a sintetiza spiritul Nordului și spiritul Sudului. Să înțelegem, de aici, că Nietzsche consacră eticul drept factor de echilibru și direcționare în cîmpul sensului estetic? Într-un paragraf din același plan al excursului său, exemplificînd ideea căutării Nordului în Sud și a Sudului în Nord, el face apel la muzică: “*Mi-aș putea imagina o muzică al cărei farmec extraordinar ar consta în faptul că ea n-ar mai ști nimic de bine și de rău, că poate numai vreo nostalgie de marinar, vreo umbră de aur și cine știe ce slăbiciuni duioase ar trece cînd și cînd peste ea: o artă care ar vedea de la mare distanță*”

refugiindu-se la ea culorile unei lumi morale (subl. aut. – n.n.) *în stingere, devenite aproape de neînțeles, și care ar fi destul de ospitalieră și adâncă pentru a putea primi asemenea refugiați târzi*”. Ne aflăm, din nou, prin transparență, calm și armonie, dincolo de bine și de rău.

Unde se află Germania pe acest eșichier? Este mai degrabă o perspectivă decît o realitate, o proiecție a speranței lui Nietzsche că, la întâlnirea cu Sudul exuberant și plin de viață, se va pierde măcar ceva din “*înfrîntoarea sârbezeală nordică și [din] fantasmagoria conceptuală și paloarea unor ținuturi lipsite de soare*”. Semnele încă nu confirmă; departe de a fi părți ale unui statut, aparțin marcat unui proiect al filozofului, un decupaj al propriei opțiuni. Se invocă, astfel, cenzurarea, dacă nu chiar anularea lui Hume prin Kant, “disprețul” lui Schelling pentru frazările lui Locke, poziția comună a lui Hegel și Schopenhauer (cărora li se adaugă Goethe) “*în lupta cu năuceala anglo-mecanicistă a lumii*”, “lecția” lirică a lui Heine pentru poezii europeni, “*influența aproape tiranică*” a lui Hegel asupra “*celui dintîi*” (subl. aut. – n.n.) *istoric în viață*”, H. Taine, desfășurarea adevăratului *âme moderne* de către Wagner – un Wagner, la rîndul său, fracturat: nu cel ce predica, în ultima parte a vieții, “*drumul spre Roma*”, ci creatorul celui “*mai remarcabil lucru [...], inaccesibil, irepetabil, inimitabil pentru întreaga rasă latină [...]: figura lui Siegfried, omul acela foarte liber, care, în realitate, pentru gustul unor vechi și debile popoare civilizate, poate fi de departe prea liber, prea dur, prea vesel, prea sănătos, prea anticatolic*” (sublinierile aut. – n.n.)”.

Dar e mai puțin decît o afirmare de direcție, regula fiind a unui *se poate*: în context, se mențin vizibile, cu autoritate în fapt deligitimată, excesele naționaliste, în conjuncție cu norma *așteptării fără speranță*, desfășurate ca gest politic, favorizate de faptul că Germaniei îi “*lipsesc cîteva secole de comportament moralist*” și “*voluptatea psihologică*” în înțelegere și valorizare. Sensul drumului este, în absolut, incert, “reformatorul” Nietzsche se află în opțiunea tulbure a menționatului *se poate*. De aici, însă, păstrînd principiul posibilului, filozoful părăsește planul cultural, deși nu și pe cel al mentalităților. Într-un sens mai adînc decît cel cultural, particularitățile etnice ar fi expresii ale unui întreg frecvent fracturat, ale unei evoluții ce a părăsit firescul, adică originarul, și, în cele din urmă, forțîndu-și prezentul nu prin negarea trecutului, ci prin ruperea de acesta. Ca atare, lumina “*cerului civilizației noastre europene*” se arată a fi una vesperală. În peisaj, subliniază Nietzsche, construcția devine incertă cînd sensurile originare se pierd ori se diluează sub măști care tind să li se substituie; națiunile însele se desprind din condiția de *res nata*, complăcîndu-se în cea de *res facta* ori, mai dramatic, de *res ficta et picta*. Dar, la acest nivel, drumul de la “născut”, originar, la “făcut”

20..... Conferințele Bibliotecii ASTRA

și, în fine, la “imagineat” și “închipuit” este un itinerar al disoluției, al spargerii unității, al “alienării morbide pe care nebunia naționalistă a interpus-o și continuă s-o interpună între popoarele Europei”. Altfel spus, vocația viitorului se cere a fi continentală, renegând individualul, întrucât nici umbrele ideilor limitative și nici abandonul în inerție nu pot cauționa perspectivele. Undeva, în adânc, crede filozoful, “Europa voiește [dar mai curînd: ar trebui] să devină una”, un mesaj prea puțin înțeles: “La toți oamenii mai profunzi și cu un orizont mai larg ai acestui veac (al XIX-lea – n.n.), adevărata direcție generală a tainicei strădanii din sufletul lor a fost de-a pregăti calea către acea **sinteză** (subl aut. – n.n.) nouă și de-a anticipa experimentul europeanului viitorului: numai prin aspectele lor de prim-plan sau în ceasuri de slăbiciune, bunăoară, la bătrînețe, țineau ei de «patrii», – ei nu făceau decît să se odihnească de ei înșiși, atunci cînd deveneau «patrioți»”. Poate încă nu este un proiect, ci doar un instinct elitar (dintre “oamenii mai profunzi” Nietzsche îi menționează pe Napoleon, Goethe, Beethoven, Stendhal, Heine, Schopenhauer și – “să nu mi se ia în nume de rău”! – pe Wagner), o ecuație în care se afirmă două mari necunoscute, mentalități oarecum la hotarele continentale: rușii și evreii. Cei dintîi evidențiază un mental capabil să dilate timpul, avînd nu opțiunea clipei, ci pe aceea a duratei (“... ca un imperiu ce are timp și nu este de ieri, de alaltăieri...”); cei de al doilea socotind că a venit momentul “să fie absorbiți și aspirați în Europa, de Europa”. De altfel, ceea ce au adus evreii continentului se măsoară “în marele stil în morală, [în] grozăvia și maiestatea cerințelor nesfîrșite, [în] întregul romantism și sublim al problematicilor morale – și, în consecință, tocmai [în] partea cea mai atractivă, mai delicată și mai aleasă a acelor jocuri de culori și a acelor îndemnuri la viață” ale epocii. Poate a fost o împlinire, poate a fost graba de a apropia un sfîrșit de ev, de unde sentimentul iminenței unui nou început, edificat pe stabilitate – și o frază care, fiindcă nu e singulară, nu ar mai trebui să surprindă: “...ar trebui serios luată în seamă și întîmpinată această caracteristică și propensiune (care exprimă poate deja o atenuare a instinctelor evreiești): pentru care ar fi poate util și drept să se alunge din țară scandalagii antisemiți”. Proiecția lui Nietzsche nu se desparte de adevăr, deși se scaldă, o dată în plus, în utopie. Cel puțin la orizontul timpului său.